

HOMEOSTAZĖ KAIP EKOSISTEMOS DĖSNIS IR MORALINIS ŽMOGAUS APSISPRENDIMAS

Česlovas Kalenda

Vilniaus universiteto Filosofijos katedra
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius
Tel. (370 5) 266 76 17, faks. (85) 266 76 00
El. paštas: Ceslovas.Kalenda@fsf.vu.lt

Straipsnyje atskleidžiami motyvai, kurie atliko svarbų vaidmenį plečiant etikos sistemą ir pagrindžiant ekologinės etikos statusą. Planetoje susidariusi jėmptai ekologiškai situacijai ir iškilus būtinybei imtis gamtosaugos, jau anksčiau gamtos mokslų išplėtos sveikatos ir homeostazės sąvokos buvo A. Leopoldo ir H. Rolstono ekstrapoliuotos į ekologiją. Sąsajų tarp procesų, vykstančių žmogaus organizme ir biosferoje, išryškėjimas tapo aktualiu argumentu naujai pažvelgti į žmogaus padėtį pasaulyje. Tapo aišku, kad vienoks ar kitoks žmogaus elgesys sukelia gerus ar blogus padarinius tiek aplinkai, tiek jam pačiam. Ši aplinkybė skatino žmogų suvokti atsakomybę už savo ir aplinkos gerovę. Žmogaus santykis su gamta įgavo moralinę reikšmę ir tapo etikos tyrimo objektu.

Pagrindiniai žodžiai: homeostazė, ekstrapoliacija, žmogaus sveikata, biosferos sveikata, ekologinė etika.

Paskutiniaisiais dvidešimtojo amžiaus dešimtmečiais ryškia visuomenės moralinio gyvenimo naujove tapo ekologinio pobūdžio reikalavimų kėlimas ir diegimas į socialinę praktiką. Šių reikalavimų formulavimo ir teorinio pagrindimo poreikis išplėtė etikos tyrimų sritį, kurioje savitą vietą užėmė ekologinė, arba aplinkos, etika. Jos formuluojamos ir grindžiamos normos nurodo, koks turi būti žmogaus elgesys gamtinės tikrovės atžvilgiu.

Ekologinės etikos plėtojimo tikslai ir motyvai susiję su daugeliu svarbiausių žmogui vertybių, tarp kurių yra gyvybė, sveikata, gera savijauta, tikėjimas palankia sau bei žmonijai ateitimi ir pan. Šios vertybės nemažai priklauso nuo aplinkos struktūrinės sudėties ir kokybės.

Tačiau pastaraisiais šimtmečiais vienpusiškai plėtota industrinė bei urbanistinė civilizacija, atnešusi žmonėms daug gėrybių, gerokai pakėlus materialinės gerovės lygį ir išplėtusi būtiniausių poreikių tenkinimo galimybes, labai pakeitė aplinką. Tai sukėlė nemaža sudėtingų ir skaudžių problemų, tarp jų onkologinių ligų bumą, išplėtė ligų diapazoną, padaugino apsigimimų, nevaisingumo atvejų, pažeidė genofondą. Blogėjanti aplinkos kokybė, išryškinusi gyvybės ir sveikatos trapumą, virto pagrįsto nerimo šaltiniu. „Žmonės yra riboti, – rašo vokiečių filosofas Odo Marquardas. – Jie nėra būties požiūriu taip gerai įsitvirtinę, kad galėtų niekinti netobulumą“ (Marquard 1996: 10). Troškimas pašalinti blogybes, pavojus, užsitik-

rinti saugią ir sveiką ateitį sudarė prielaidas kilti visuomenėje įvairiems judėjimams (Tokar 1987). Natūralu, kad dėmesys sveikatos problemai paskatino rasti Vakarų šalyse helsizmą (angl. *health* – sveikata), t. y. judėjimą, siekiantį pertvarkyti žmogaus gyvenimo būdą atsižvelgiant į prioritetinę sveikatos reikšmę. Galima tvirtai sakyti, kad žmonių neabejingumas savo likimui, rūpinimasis savo sveikata buvo stipri ir gamtosauginio judėjimo paskata. Žmogaus gyvenamoji aplinka, kurios neatskiriamas dalis yra natūralūs komponentai, tapo socialine vertybe, o šių komponentų puoselėjimas – moraliniu uždaviniu.

Kita vertus, niūrios ekologų ir filosofų prognozės, nerimas dėl biosferos ir žmonijos ateities, taip pat anksčiau etikos neanalizuotos naujos moralinės problemos skatino nepasitikėti kai kuriomis tradicinėmis filosofijos, pasaulėžiūros ir etikos sąvokomis, abejoti jų tinkamumu dabarties procesų prasmei aiškinti. Europos medicinos centro viceprezidentas Jakas Metrau pareiškė: „Šiandien dėl technikos pažangos ir sveikatos apsaugos sistemos raidos susidaro įspūdis, kad etika neturi praeities ir yra tik dabartis bei ateitis“ (Медицина 1992: 24). Neretu atveju specialistai, gydytojai ir pacientai susiduria su neįprastomis situacijomis, kurioms išspręsti etika neturi paruošto recepto, ir tada bendromis pastangomis tenka ieškoti tinkamos išeities. Negana to, naujos technologijos ir nuodugnesnės žinios verčia keisti kai kurias pažiūras į sveikatos palaikymo būdus ir priemones.

1995 metų pabaigoje Vokietijoje medikų ir ekologų simpoziume buvo priminta žinoma tiesa, kad medicinos reikšmė sveikatai garantuoti dažnai pervertinama, nes didelį poveikį gyventojų sveikatai turi kiti veiksniai, ypač gyvenimo būdas, taip pat aplinka, gamta. Šį mokslininkų forumą organizavęs Wolframas Huncke pažymėjo, esą, dabar ypač svarbu skatinti

žmonių aktyvumą, kad jie „organizmui būdingas normalaus funkcionavimo ir gydymosi galias sukeltų bei remtų natūraliais gydomaisiais veiksniais...“ (Huncke 1996: 13). Kitaip sakant, vienas pagrindinių medicinos pagrindų turėtų būti dar senovėje suformuluotas gydymo meno principas: *gydo gamta, medicina tik padeda*. Tačiau šiandien įgyvendinti šį principą ne taip lengva, nes gamtos (biosferos) būklė daugeliu atžvilgių nėra gera. Gamtosauga ir yra ta veiklos sritis, kurios tikslas – daug ką padaryti, kad aplinka taptų sveikatos versme, o ne ligų priežastimi.

Minėtame mokslininkų simpoziume dalyvavęs žymus vokiečių mokslininkas ir filosofas Carlas Friedrichas von Weizsäckeris kaip tik ir atkreipė dėmesį į šią ekologinę-moralinę problemą, tiksliau – į vieną jos aspektą (Huncke 1996: 22). Mat šiuolaikinė medicina yra didelis medžiagų ir energijos vartotojas. Blogo aplinkos būklė didina gyventojų sergamumą, sukelia naujas ligas, o ligoniams gydyti reikia vis daugiau išteklių. Šiuos imdami iš gamtos, toliau ją aliname. Bet tai tik dalis problemos. Kita yra ta, kad visuomenėje plinta vaistų vartojimo manija. Kiekvienoje šeimoje galima rasti po vaistinėlą. Nemažai vaistų pasensta ir keliauja į sąvartynus arba netvarkingų gyventojų bet kur išmetami. Bet jie juk niekur nedingsta ir anksčiau ar vėliau tam tikrais kanalais grįžta į mus. Taip susidaro grėsmingas ratas, kurio sukimasis panašus riedančią nuo kalno sniego gniūžtę. Pralaužti šį ydingą ratą galima nebent pagerinus aplinkos būklę. Tada atsivertų naujos galimybės gerinti gyventojų sveikatą, nes sumažėtų veiksmų, kenkiančių sveikatai ir sukeliančių ligas, žmonės pradėtų labiau tikėti ateitimi, išnyktų nerimas dėl savo, savo vaikų ir vaikų vaikų likimo. Tačiau šis uždavinys yra kompleksinis. Kad visas procesas pakryptų pažangos linkme, privalo iš esmės pasikeisti pati visuomenė, turi išaugti jos moralinis sąmonin-

gumas, kiekvieno atsakomybė už savo sveikatą. Taigi problema susijusi ne vien su sveikatos sistemos institucijų veiklos tobulinimu. Priesaką *Gydytojai, išgydyk save patį* būtina išplėsti iki maksimalios *Žmogau, gydyk save patį!*

Teisė į sveiką aplinką yra viena svarbiausių žmogaus teisių. Ją gina Jungtinių Tautų Tarpautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas. Šio pakto 112 straipsnis įpareigoja valstybes pripažinti visų žmonių teisę į fizinės ir psichinės sveikatos geriausią būklę. Tame pačiame straipsnyje (pastraipa 2, a ir b) pažymima, kad valstybės, įgyvendindamos nurodytą teisę, privalo taikyti visas priemones aplinkos būklei gerinti, diegti pramoninę higieną. Sanitarijos gydytojai ir darbo saugos specialistai turi stebėti ir reikalauti, kad į aplinką nepatektų kenksmingų teršalų ir būtų diegiama jų valymo technologija (Медицина 1992: 194).

Tačiau žmogus turi ne tik teisę į sveiką aplinką, bet ir *pareigą* daryti viską ir elgtis taip, kad aplinka būtų švari, o natūrali ekosistema – neniokojama. Vien valstybės institucijos, nereniamos piliečių iniciatyvos bei gyventojų suinteresuotumo aplinkos kokybe, nepasieks aki-vaizdžių aplinkosaugos laimėjimų.

Užteršta aplinka kenkia ne tik fizinei, bet ir dvasinei žmogaus sveikatai. Antai po Černobylio AE avarijos radioaktyviosios atliekos labai pažeidė daug Ukrainos ir Baltarusijos rajonų. Gyventojai pradėjo nepasitikėti žeme, ėmė bijoti miškų, debesų, vandens telkinių. Žemė, amžius buvusi valstiečiui patikima atrama, maitintoja ir net šventa, virto pavojaus šaltiniu. Žmogus pasijuto visiškai nesaugus. Masinėje sąmonėje įvyko „ekologinis posūkis“: ekofilinių vertybių sistema, suponavusią harmoningos sąveikos su gamta nuostatą, ėmė gožti ekofobinės tendencijos, kurias fiksuoja ne tik medicinos statistika, bet ir grožinės literatūros tekstai („Ar verta pakelti rudenį nukritusį kaštoną?/ Gal jis radioaktyvus ir skleidžia mir-

tį?..“). „Ypač tragiška, kad ekofobijos sindromas paliečia esmines fundamentalias tradicinės pasaulėžiūros struktūras“, – pažymi šią problemą tiriantys autoriai. Žmonių sąmonę aptemdė apokaliptinės nuotaikos, skausmingi jausmai, liūdno mintys, dingio tikėjimas ateitimi, paplito nepasitikėjimas naujovėmis, atsirado hipertrofuotas ekologinių padarinių vertinimas. „Taigi susiklosčiusi ekokultūrinė situacija apskritai yra socialinio nestabilumo veiksnys“, – tokią išvadą padarė počernobylinio laikotarpio dvasinio gyvenimo deformacijas tyrę autoriai (Ждановский 1995: 17–19).

Kadaise lietuvių filosofas Vydūnas žmogaus kūno negales aiškino kaip įrodymus, kad žmogus savęs neprižiūrėjo; ligą jis apibrėžė kaip „tikrą žmogaus gėdą“ (Vydūnas 1991: 344). Šiuolaikinės ekologinės krizės sąlygomis tūlas galėtų pasakyti, kad jis niekuo dėtas, jeigu jį ištiko liga, kurios priežastys – chemikalais ar sunkiaisiais metalais užnuodytas oras, vanduo ar dirva, praretėjęs ozono sluoksnis, nepaliaujantis automobilių, oro lainerių bei kitokių veikiančių mechanizmų triukšmas ir daugybė kitų veiksnių. Ir visgi jis nebūtų visiškai teisus. Problema ta, kad aplinkos taršos neigiami padariniai, tarp jų esamos ir naujos ligos, metaforiškai kalbant, yra gamtos „kerštas“ tam, kas ją niokoja ir niekina. Juk sveikatą sudaro „normalus organizmo būvis, esant optimaliai suderintai organų veiklai ir pusiausvyrai tarp jų funkcijų ir išorinės aplinkos“ (Jatulienė, 1996: 9). Žmogus susergera tada, kai ši pusiausvyra pažeidžiama. Tiesa, mūsų aptariamam atveju pažeidėjas yra ne tiek individualus, kiek kolektyvinis. Tai – visuomenė, žmonija. Žinoma, tai jau kitokio lygmens kaltė ir atsakomybė. Tačiau ir atskiras individas, kaip žmonių giminės narys, jokia būdu negali kratytis atsakomybės už sveikatai nepalankią aplinkos būklę, prie kurios blogėjimo jis tiesiogiai ar netiesiogiai (kaip eilinis civilizacijos gėrybių vartotojas) prisideda.

Ketvirtajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje amerikiečių gamtininkas Aldas Leopoldas rašė, kad „mes kiekvienas asmeniškai esame atsakingi už žemės sveikatą“. Pastarąją sąvoką jis apibrėžė taip: „Žemės sveikata – tai jos geba atsinaujinti“ (Leopoldas 1987: 184). Atsinaujinimo galią Leopoldas siejo su gamtinės sistemos išlikimu vientisa, stabilia ir gražia (ten pat, 187). Kitaip tariant, tik tokiomis savybėmis pasižyminti gamtinė aplinka yra gyvybinga ir produktyvi. Kaip tik Leopoldas paklojo pirmuosius šiuolaikinės ekologinės etikos pamatus. Žemės sąvoką jis vartojo gamtos prasme, todėl savo etikos projektą vadino *žemės etika*.

Leopoldas sveikatos sąvoką pritaikė gamtinės sistemos, kaip gyvosios bendrijos, būklei apibūdinti. Pažinimo istorijoje gana dažnas atvejis, kai patirtis, sukaupta vienoje filosofijos ar mokslo srityje, *ekstrapoliuojama* į kitą tyrimų sritį, ypač jeigu tos sritys yra tarpusavyje glaudžiai susijusios. Medicina, remdamasi gyvo organizmo pažinimo rezultatais ir turėdama tūkstantmetę žmogaus sveikatos bei gyvybės saugojimo patirtį, neatsitiktinai tapo tam tikru atspirties tašku ir ekologinei etikai plėtoti. Ši etika, kaip sakėme, pašaukta suformuluoti ir pagrįsti gamtos, kaip vientisos sistemos, išsaugojimo principus ir normas. O juk sveikatos ir patologijos sąvokos dabar dažnai vartojamos ir mūsų gyvenamosios aplinkos kokybei apibūdinti. Antai po visą Žemės rutulį, į Pasaulinio vandenyno gelmes ir į kosmoso erdvę besiplečianti technogeninė civilizacija, taip pat sparčiai auganti *Homo sapiens* populiacija („demografinis sprogimas“) neretai vadinamos *vėžiniu biosferos augliu*. Tokia emocionali, metaforiška charakteristika išakmiai pabrėžia tą aplinkybę, kad mūsų planeta serga ir kad ją reikia nedelsiant gydyti (Ruwart 1994).

1975 metais amerikiečių filosofas Holmsas Rolstonas paskelbė straipsnį „Ar egzistuoja ekologinė etika?“ Jame autorius vartoja ho-

meostazės, kaip ekosistemos dėsnio, sąvoką ir jos pagrindu konstruoja ekologinę etiką. Pati homeostazės sąvoka atsirado dar anksčiau. XIX amžiuje prancūzų fiziologas Claude'as Bernard'as kalbėjo apie organizmo viduje vykstančius gyvybę lemiančius procesus, arba vidinę organizmo aplinką. 1929 metais amerikiečių fiziologas Walteris B. Cannonas tiems vidaus procesams pavadinti kaip tik pasiūlė homeostazės terminą, kuris reiškia kokio nors organizmo, kaip biologinės sistemos, struktūros ir funkcijų, jo vidaus terpės sudėties ir savybių pastovumą, garantuojantį organizmo normalią gyvybinę veiklą, išlikimą ir klestėjimą (Cannon 1939). Homeostazės sąvoka buvo toliau plėtojama ir papildyta psichologijos, kibernetikos tyrimų duomenimis. Taip ji virto biologinės sistemos savireguliacijos dėsniu, palaikančiu organizmo fiziologinių ir biocheminių konstantų svyravimą nepažeidžiant būtinos pusiausvyros. Homeostazė skatina organizmo aktyvumą tuo atveju, kai kinta aplinkos temperatūra, drėgmė, šviesos intensyvumas, medžiagų sudėtis vandenyje ar dirvoje ir t. t.

Remdamasis fiziologijos ir ekologijos glaudaus ryšio principu ir siekdamas pagrįsti ekologinę moralę, įpareigojančią žmogų saugoti gamtinę aplinką, Rolstonas pasinaudoja analogija, susijusia su sveikatos saugojimu. Sveikatą, kaip sakėme, lemia natūralūs dėsniai. Juose tiesiogiai nėra moralės. Moralė kyla iš žmogaus, jo tikslų ir santykių. Dėsniai tik aprašo mūsų organizmo procesus ir veikia nepriklausomai nuo mūsų valios. Bet jeigu žmogus žino šiuos dėsnius ir į juos įsigilina, jis geriau išmano savo padėtį ir numato, koks gali būti rezultatas jų paisant ar nepaisant. Pasak Rolstono, šis žinojimas reiškia tik techninę privalomybę, arba būtinybę. Nors pati savaime neturi moralės, bet kalbamos būtinybės žinojimas sudaro situaciją, kurioje žmogus gali *rinktis*. Kadangi žmonių gyvenime sveikata yra gero-

vė, o jos praradimas – blogis, tai biologinių dėsnių nulemtas vienoks ar kitoks gyvenimo būdas, susijęs su žmogaus pasirinktu tikslu branginti sveikatą arba, atvirkščiai, elgtis visiškai nekreipiant į tai dėmesio, tampa individo laisvės išraiška ir įgauna moralinę vertę. Kitaip sakant, techninė būtinybė virsta moraline būtinybe, arba pareiga.

Rolstonas homeostazės dėsnių taiko mūsų planetos ekosistemos funkcionavimui apibūdinti. Ta ekosistema – tai biosfera, kurioje irgi veikia vidinės dinaminės pusiausvyros dėsnis. Vadinas, deramai neįvertinus ekologinės pusiausvyros vaidmens, galima pažeisti arba negrįžtamai prarasti gyvybiškai svarbius aplinkos komponentus ir išteklius, smarkiai pakenkti žmonių sveikatai.

Mūsų planetoje gyvybiniai procesai vyksta *recirkuliacijos*, t.y. daugkartinio medžiagų grįžimo į gamtinius procesus, pagrindu. Kadangi gyvybę garantuojančios ekosistemos yra cikliška organizuotos, žmogus susiduria su technine būtinybe palaikyti recirkuliaciją, kitaip tariant, paisyti ekologijos dėsnių. Jeigu jų nepaisoma, ekosistemos suyra. Čia vėlgi, kaip ir saugant sveikatą, patenkama į rinkimosi situaciją. Jeigu norime gyventi (o toks troškimas išreiškia moralinio elgesio strategiją), privalome paisyti ekologijos dėsnių. Gamtinė būtinybė, sujungta su mūsų troškimu gyventi, virsta moraline būtinybe (Rolston 1975: 93–94). Tai nereikia, kad moralė, pabrėžiame, tiesiogiai kildinama iš ekologijos dėsnių. Jie yra tik *sąlyga* spręsti moralines elgesio su gamtine aplinka problemas.

Rolstonas homeostazės, kaip ekologinio dėsnių, moralinės prasmės analizę pratęsia kitame straipsnyje. Autorius pažymi, kad moralė turi daug būdų susijungti su nurodymu rasti gyvenseną, kuri susijusi su mūsų Žemės ekosistemos sveikata. Pavyzdžiui, turtingų visuomenės sluoksnių nariai, skrendantys viršgarsiu

niu reaktyviniu lėktuvu aplink pasaulį, elgtųsi amoraliai, jeigu paašketų, kad šie lėktuvai naikina apsauginį ozoną atmosferoje. Ne kitaip yra ir tada, kai žemdirbys ilgam laikui užkrečia dirvą kenksmingais pesticidais, kad gautų trumpalaikės naudos. Rolstonas daro išvadą, kad mūsų elgesys su gamta įgauna moralinę reikšmę tada, kai jis per ekologinius procesus paveikia pačių žmonių tarpusavio santykius (Rolston 1997: 253–257).

Taigi filosofo požiūriu gamtos homeostazės išsaugojimas, lamiantis žmonių sveikatos, gerovės ir išlikimo klausimus ir įgyvendintas kaip pačių žmonių sąmoningai pasirinktas tikslas, yra morališkai reikšminga vertybė. Ja remiantis galima formuluoti moralinę normą: žmogus gamtos atžvilgiu privalo elgtis taip, kaip gydytojas – paciento atžvilgiu: *Svarbiausia – nepakenkti*. Aptariamą atvejų tai reikštų *saugoti biosferos stabilumą*, kuris savo ruožtu priklauso nuo kuo didesnės rūšių įvairovės ir kiekvienos rūšies optimalaus gausumo. Bet detalesnė šio klausimo analizė jau būtų atskiro tyrimo uždavinys.

Paralelės ir sąsajos tarp medicinos, kaip sveikatos priežiūros mokslo ir meno, ir gamtosaugos, kaip individo ir visuomenės veiklos, skirtos puoselėti natūraliajai aplinkai, yra prasmingos ir aktualios. Šios kultūros sritys, nepaisant jų ryškios dalykinės specifikos ir nemažų skirtumų, šiandien, skatinamos humaniško ir atsakomybės už planetos ateitį motyvų, sparčiai artėja viena prie kitos ir viena kitą remia, viena kitai padeda ugdyti *sveiką žmogų* ir kurti *sveiką pasaulį*.

Aptartas etinės minties sklaidos atvejis atskleidžia šiuolaikinės kultūros raidos tendenciją, pasireiškiančią gamtos ir humanitarinių mokslų suartėjimu tiek teorinėje, tiek praktinėje plotmėje. Tai procesas, kuris tik patvirtina klasikinio mokslo ir kai kurių, ypač dualistinių, filosofijos koncepcijų ignoruotą funda-

mentalią, ontologinę tiesą apie žmogaus ir gamtos vienovę. Ekologinė etika yra vienas iš būdų iškelti šią tiesą į dienos šviesą ir paversti ją mūsų gyvenimo, veiklos ir elgesio turiniu. *Pagarba žmogui, jo gyvybei ir orumui šiandien neatskiriama nuo pagarbos gamtai* – toks yra naujai atrastas arba, tiksliau kalbant, gerokai išplėstas moralės filosofijos imperatyvas.

Išvada

Tarp įvairių veiksmų, lėmusių ekologinės etikos susiformavimą paskutiniaisiais XX amžiaus dešimtmečiais, verta pažymėti ekonomiškai stiprių šalių gyventojų susirūpinimą svei-

kata, kuri labai priklauso nuo aplinkos kokybės. Homeostazės sąvoka, kaip biologinės sistemos savireguliacijos dėsnis, lemiantis individo organizmo gyvybinę veiklą ir sveikatą, buvo ekstrapoliuota į biosferos, kaip makrolygmenys sistemos, funkcionavimo modelį. Juo remiantis per recirkuliacijos mechanizmą buvo atskleistas ekosistemų tvarumo ir žmogaus gyvybingumo šaltinis. Minėta ekstrapoliacija skatino suvokti, kad vienoks ar kitoks žmogaus elgesys sukelia gerus ar blogus padarinius tiek jam pačiam, tiek aplinkai. Įtemptoje akistatoje su gamta žmogus išsąmonino imperatyvią laisvės ir pasirinkimo reikšmę, šis jo santykis tapo moralinio apsisprendimo ir etikos tyrimo objektu.

LITERATŪRA

Cannon, W. B. 1932. *The Wisdom of the Body*. New York: Norton.

Huncke, W. (Hrsg.) 1996. *Zukunftsfähige Medizin: Ärzte und Ökologen im Dialog*. Berlin, 1996.

Jatulienė, N. 1996. „Pratarmė“, in *Sveikata ir aplinka*, t. 1. Vilnius: Higienos institutas, 9.

Leopoldas, O. 1987. *Smėlio grafystės kalendorius*. Vilnius: Mokslas.

Marquard, O. 1996. *Glück im Unglück: Philosophische Überlegungen*. München: Wilhelm Fink Verlag.

Rolston, H. 1975. „Is There an Ecological Ethics?“, *Ethics* 85, 93–109.

Rolston, H. 1997. „Können und sollen wir der Natur folgen?“, in *Ökophilosophie*. Herausgegeben von D. Birnbacher. Stuttgart: Philipp Realam jun., 242–285.

Ruwart, M. J. 1994. *Gydykime sergantį pasaulį*. Vilnius: Valstybinis leidybos centras.

Tokar, B. 1987. *The Green Alternative: Creating an Ecological Future*. San Pedro.

Vydūnas. 1991. *Raštai*, t. 2. Vilnius: Mintis.

Ждановский, Ф. П., Можейко, М. А. 1995. „Массовое экосознание в постчернобыльский период и проблема разработки социально-экологической стратегии Беларуси“, *Вестник Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта*, серыя 3, а 3, с. 16–22.

Медицина и права человека: Нормы и правила международного права этики, католической, протестантской, иудейской, мусульманской и буддийской религиозной морали. 1992. Пер. с франц. Москва: А/ОИГ „Прогресс“, „Прогресс-Интер“.

HOMEOSTASIS AS A LAW OF ECOSYSTEM AND MAN'S MORAL DECISION

Česlovas Kalenda

Summary

The present article specifies the motives contributing to the development of the ethical system and providing the basis for the status of ecological ethics. Given the current tense ecological situation on the planet and the pressing need to develop nature protection, the notions of health and homeostasis, elaborated previously by natural sciences, were extrapolated by A. Leopold and H. Rolston to ecology. Focusing on the relationship among the processes observed in the human organism and the biosphere has become an actual argument for

getting a fresh view on man's situation in the world. It has become clear that human behaviour accounts for positive or negative outcomes both on the environmental and the personal plane. This circumstance encouraged man to realise his responsibility for his own well-being and for the prosperity of his environment. Man's relationship with nature has acquired moral significance turning thus into a subject of ethical research.

Keywords: homeostasis, extrapolation, health of a human, health of a biosphere, ecological ethics.

Įteikta 2006 11 10